

Rubrik

Synpunkter från Roks, Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige

Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige, Roks, är en feministisk organisation vars uppgift är att synliggöra och motverka mäns och killars våld mot kvinnor, tjejer och barn. Vårt mål är att bidra till en förbättring av kvinnors och tjejers livsvillkor. Roks arbetar för att synliggöra sambanden mellan kön, makt och våld samt öka kunskapen och kompetensen i dessa frågor såväl inom som utom organisationen. För Roks innefattar mäns våld mot kvinnor och tjejer utsatthet för fysisk och psykisk misshandel, pornografi, prostitution, sexuellt våld och trakasserier.

Roks ser att mäns våld kan drabba alla kvinnor och tjejer, men också att kvinnors och tjejers livsvillkor och livsrum kan variera beroende av etnicitet, social tillhörighet, ålder, sexualitet, funktionshinder och missbruk. Därför är det nödvändigt att belysa både de erfarenheter som skiljer och de som förenar kvinnor och tjejer. Roks uppmärksammar att mäns våld mot kvinnor och tjejer även drabbar barn som lever i våldets närhet. Vi vill därför synliggöra barnens situation och bidra till en förbättring av deras livsvillkor.

Kärnan i Roks verksamhet är stödet till lokala kvinno- och tjejjourer i deras utveckling och arbete för kvinnor, tjejer och barn som är utsatta för mäns våld.

Sammanfattande synpunkter

Roks är kritiska mot att promemorian anlägger ett könsneutralt språk. Den materia som behandlas är i praktiken så starkt könad att det inte går att försvara att den behandlas i könsneutrala termer.

Roks konstaterar att promemorians utformning bryter mot Istanbulkonventionens krav på parterna att anlägga ett genusperspektiv i arbetet med att stoppa mäns våld mot kvinnor (art 6).

Roks motsätter sig med emfas promemorians förslag om egna placeringar för barn.

Roks menar att promemorians förslag devalverar kvinnors ovillkorliga rätt till liv, att slippa tortyr och omänsklig eller förnedrande behandling och rätt till personlig säkerhet genom att frånta henne hennes mandat som förälder enligt artikel 8 EKMR, i utbyte mot att ge henne samhällets skydd mot de våldsgärningar som räknas upp ovan.

Roks menar att promemorians förslag kommer att leda till att många kvinnor avstår från att söka samhällets skydd mot våld och att ytterligare många kvinnor kommer att gå tillbaka till en våldsutövande man.

Roks menar att förslaget om egen/omedelbar placering strider mot Barnkonventionens artikel 3 om barnets bästa.

Roks menar att förslaget om att varje barns placering ihop med sin mamma ska ske individuellt, liksom att dessa beslut ska kunna överklagas, visar att förslaget inte är förankrat i administrativa realiteter.

Roks motsätter sig talet om vårdbehov i relation till barns vistelse på skyddade boenden.

Roks verkar för att kvinnor och barn ska få söka samhällets skydd från våld utan föregående beslut från socialtjänsten.

Om "beslut om placering" ska knytas till barnet menar Roks att socialnämndens beslut rörande mamman automatiskt ska omfatta hennes omyndiga barn (med hänsyn tagen till barnets ålder).

Roks ser en mängd allvarliga risker med och brister i promemorian, se vidare nedan.

Konklusion

Roks verkar för att samhällets arbete mot mäns våld mot kvinnor ska utgå från den verklighet som är de våldsutsatta kvinnornas och barnens verkligheter. Där avspeglar inte alltid myndigheters beslut och domstolars bedömningar den rätt till liv, hälsa och frihet och frid som de konventioner Sverige har undertecknat tillskriver medborgarna. Om inte samhällets utredande och bärande instanser relaterar till dessa diskrepanser i sitt arbete mot våld, blir följderna att regelverk tas fram där det som ser ut som rättigheter i själva verket kan bli förövande mäns redskap för att utöva kontroll och makt över kvinnor och barn.

Roks läser promemorians könsneutrala, rättighetsfokuserade och samtidigt för kvinnor rättighetsundergrävande förslag, med dess starka tilltro till myndigheters omdöme och kompetens på ett fält vi vet är såväl könat som djupt problematiskt, som ett oroande utslag för detta.

Övergripande synpunkter

Kvinnors och barns mänskliga rättigheter

Kvinnor som utsätts för våld har rätt till samhällets skydd och stöd. Det fastslås genom internationella konventioner och inhemsk lagstiftning och politik.

Enligt Europakonventionen om de mänskliga fri- och rättigheterna har alla rätt till liv (art 1). Ingen får utsättas för tortyr och omänsklig behandling (art 3). Var och en har rätt till frihet och personlig säkerhet (artikel 5). Att fly när hon utsätts för våld och förtryck är en grundläggande rättighet som var kvinna har.

Enligt samstämmig forskning är barn vars mamma utsätts för våld själva utsatta av pappan i hög utsträckning. Barnen är vittnen till våldet i ytterligare en stor del av fallen. Sammantaget konstaterar Brottsoffermyndigheten att så många som 98 procent av barnen vars mamma lever i våld är att betrakta som deltagande vittnen (Brottsoffermyndigheten 2013). Sverige har en odiskutabel skyldighet enligt nationell lag och enligt Barnkonventionen och Istanbulkonventionen att erbjuda barn och deras mammor skydd mot detta våld.

Enligt Istanbulkonventionen ska konventionens parter vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder och andra åtgärder för att anta och genomföra en nationell, effektiv, omfattande och samordnad politik som innefattar alla lämpliga åtgärder för att förebygga och bekämpa alla former av våld som faller inom ramen för konventionen och bemöta våld mot kvinnor ur ett helhetsperspektiv (art 7.1).

Enligt artikel 7.2 Istanbulkonventionen ska parterna säkerställa att den politik som avses i punkt 1 sätter brottsoffrets rättigheter i centrum vid alla åtgärder och att den genomförs genom ett effektivt samarbete mellan alla berörda myndigheter, institutioner och organisationer.

I Sverige finns sedan 1970-talet kvinnojourer som tar emot kvinnor och barn som flyr en mans våldsamheter och förtryck. Samhället har återkommande upprepat och genom att tillskjuta medel stadfäst kvinnojourernas stora betydelse för att fylla samhällets skyldighet att skydda kvinnor och barn från att dödas, misshandlas och utsättas för tortyr och kränkande behandling.

Promemorians förslag om omedelbar placering och konsekvenser för kvinnor som subjekt inför rätten

Enligt promemorians förslag ska samhället skrida in och överta bestämmandet över barnets boende om mamman inte har pappans tillåtelse att fly med barnet till en jour, eller om hans uppfattning i frågan inte kan utredas.

Sagda princip utgår från att barnet *endast* ska vara med sin mamma på juren *om* vissa kriterier är mötta. Dessa är främst

- att inte pappans intressen träds för när,
- att barnet behöver vård(!) på det skyddade boendet/kvinnojouren.

Kan tillräckligt säkra uppgifter för detta inte presenteras ska beslut om omedelbar placering inte fattas. Barnet får då bo på annat ställe än med sin mamma. Fattas beslut om omedelbar placering får den inte vara längre än i fyra veckor. Efter detta kan barnet placeras enligt en ny regel i föräldrabalken. Detta beslut kan överklagas (och beslut ska fattas individuellt för syskon).

Promemorian föreslår alltså att när en kvinna

- a) skyddar sin rätt till liv, att slippa tortyr och omänsklig och annan kränkande behandling (mänskliga rättigheter), hos
- b) samhällets skyddande institutioner (en skyldighet för samhället att tillhandahålla), ska hon
- c) inte själv ges bestämmandet över om hon ska fortsätta att bo ihop med sina barn. Det ska först prövas av samhället mot vissa omständigheter.

Roks menar att promemorians förslag innebär ett avsteg från den för alla moderna demokratiska och på humanistiska värderingar byggda samhällen i västvärlden grundläggande utgångspunkten, att barn hör till sina föräldrar för så vitt inte föräldrarna påvisas brista i centrala avseenden eller att barnets behov inte kan tillgodoses av föräldern.

Det saknas anledningar och argument för påståendet att en kvinna som kommer till en kvinnojour med sitt barn inte som huvudregel skulle uppfylla detta krav. Det saknas rättslig grund att frånta henne bestämmandet över barnens boende för att hon skyddar sitt liv med stöd av samhället.

Likväl måste mamman enligt promemorians förslag byta sitt föräldramandat avseende barnets boende mot att hon får freda sina mänskliga rättigheter med samhällets stöd.

Roks menar att detta utgör en allvarlig devalvering av kvinnors position som bärare av odelbara och okränkbara mänskliga rättigheter.

Brott mot EKMR, Istanbulkonventionen och Barnkonventionen

Roks menar att promemorians förslag strider mot kvinnans rätt till respekt för familje- och privatliv enligt artikel 8 i Europakonventionen. Det faktum att kvinnan är en flykting undan våld i samhällets hägn kan inte vara grund för att överta bestämmandet över hennes barn. Hon ska inte tvingas välja mellan att ha föräldrarnas mandat och sin mänskliga rättighet freda sitt liv mot våld med samhällets skydd.

Konstruktionen strider även mot Istanbulkonventionens krav på att alltid sätta brottsoffrets rättigheter i centrum i politik, lagstiftning och åtgärder mot mäns våld (art 7.1). Det gäller såväl mammans som barnets och syskonskarnas rätt att få hållas samman i en för dem krisartad situation där trygghet och stöd kan vara viktigare än någon gång i livet.

Konstruktionen att samhällets instanser via socialnämnden ska avgöra var barnet ska bo i den så känsliga fas då mamma och barn har flytt hemmet strider också mot Barnkonventionens artikel 3. Det är inte förenligt med det våldsutsatta barnets bästa att inte ge det en sammanhängande vistelse på en trygg plats fri från våld, där överprövning av vistelseplatsen inte görs utan barnet ges tid för vila, ro och möjligheten att känna trygghet. Övertygande och omfattande forskning visar att barn behöver sådant lugn för att hämta sig som brottsoffer. De fyra veckor utredningen nämner är en i sammanhanget orimligt kort tid.

Det är heller inte förenligt med barnets bästa att utsätta dess mamma för ångesten att inte veta om hon får stanna på juren tillsammans med barnet och hur länge den bedömningen kommer att vara. Promemorians förslag ökar därmed risken att kvinnan återvänder till den våldsamma mannen/pappan. Våra jurer ser redan idag att samhällets bemötande av och administration kring kvinnans utsatthet är del i en dynamik som driver henne tillbaka till mannen.

Inte heller är det förenligt med barnets bästa att grunda barnets vistelse på juren på dess "behov av att vårdas". Om barnets återhämtning resulterar i att det ska flyttas från juren – huvudregeln är alltid att pröva om det finns skäl att barnet vistas där vilket gör att utredningen inte ser det som huvudregel att mamman och barnet hålls ihop – försvåras återhämtningen hos mamman. Ytor öppnas även för anklagelser mot henne om att överdriva barnets problem.

Konsekvenser för kvinnors benägenhet att söka hjälp

Roks vet av erfarenhet att socialnämnder landet runt har djupt skiftande kunskaper om mäns våld mot kvinnor (se också Ekström 2016). Vi vet vidare att de bedömningar som dessa nämnder kommer att göra inte kommer att hålla en jämn och därmed rättssäker standard. Vi vet också att kvinnor som hävdar att pappan har varit våldsam ses som föräldrar med samarbetsproblem (Diesen 2016) och att starka känslor sätts i rörelse när pappors rätt till umgänge och vårdnad diskuteras.

Om promemorians förslag går igenom kommer barn därför att utsättas för beslut som inte tar hänsyn till deras behov av skydd och stöd mot pappans våld. Utöver att detta leder till ett orättfärdigt lidande för barnen och deras mammor antar vi med stor säkerhet att förslaget kommer att leda till att kvinnor avstår från att söka samhällets skydd.

Utredningens syfte att stärka barns skydd mot våld förfelas därmed helt.

En process av LVU-karaktär

Roks motsätter sig (utöver hela förslaget) att beslutsprocessen som föreslås ges hemvist inom lagstiftning om tvångsvård. Vi märker att mål som rör LVU gradvis får en allt mer straffrättslig och rättighetsbaserad karaktär. Roks fruktar allvarligt att kvinnors rätt att söka skydd för liv, hälsa och frihet och frid allt mer införs under mäns möjligheter att med rättighetslagstiftning utmana deras levnadsomständigheter, finns gemensamma barn med i bilden. Forskning visar att män som har använt våld är mer benägna att processa mot kvinnor än kontrollgruppen och ju fler regelverk av rättighetskaraktär som omger barnets vardag och liv desto starkare redskap ges våldsamma pappor att sabotera starten för barnet på ett nytt liv utan pappans våld.

Behov av vård - eller möjlighet att växa?

Roks ser med oro på hur samhällets tal om konsekvenserna för barn av att utsättas för våld tenderar att betona att barnet skadas oerhört av våldet, samtidigt som myndighets- och domstolspraktiken tillåter att våldet fortsätter genom krav på kontakter med pappan. En förlängning av denna dubbelhet är att vistelsen på en kvinnojour eller på ett skyddat boende omtalas i termer av att barnet behöver vård. Detta istället för att prata om jouten som platsen där känslor och konsekvenser av att ens pappa har skadat och kränkt en själv och ens mamma kan komma fram och bearbetas och en annan förståelse av våldet än den pappan gett läggas till grund för återuppbyggnaden av relationen till mamman och för tilliten till vuxna.

Roks menar att det är viktigt att se och skapa kunskaper om hur barn förvisso skadas av att utsättas för eller tvingas bevittna våld. I SOU 2019:32 Straffrättsligt skydd för barn som bevittnar brott mellan närstående (...) beskrivs konsekvenserna av att vara barn till en våldsam pappa. Det är läsning som inte lämnar någon oberörd. Roks har kämpat för barns rätt att slippa undan sina våldsamma pappor sedan organisationen bildades 1984.

Lika viktigt som att se våldets allvarliga konsekvenser är dock att se människans, inklusive barns, förmåga att läka och på olika sätt hela – *får våldet ett slut och omges barnet av trygga förhållanden och trygga vuxna*. Om inte denna förmåga lyfts fram och görs till vägledande för arbetet mot våld tappas den fundamentala vikten av att våldet upphör bort. Barnet kan istället göras till föremål för samhällets vård, samtidigt som det fortsätter att tvingas till kontakt med sin förövare.

Termen eftervåld har myntats för att synliggöra dessa praktiker och de är ofta understödda av myndigheters beslut. Roks menar att en diskussion om eftervåldet saknas i promemorian vilket kan ha bidragit till dess starka tro på att beslut om våldsutsatta barns boende kan överlämnas till socialtjänsten utan att detta i grunden kommer att rubba kvinnors benägenhet att söka samhällets stöd liksom att i högre grad knuffa kvinnorna tillbaka till den våldsamma mannen.

Byråkrati

Roks menar att utredningens förslag vilar på orimliga förväntningar på socialtjänstens och rättsväsendets förmågor och resurser att administrera.

Sammanfattning

Sammantaget menar Roks att promemorians förslag utgör en ordning som bryter mot grundläggande principer i folkrätten om rätten att fly våld och freda sitt liv med bevarade av sina mänskliga fri- och rättigheter, för kvinnor och barn.

Referenser

Ekström, Veronica (2016); Det besvärliga våldet, Socialtjänstens stöd till kvinnor som utsatts för våld i nära relationer. Akademisk avhandling, Linköpings universitet.

Diesen, Eva (2016) Våld och vårdnad, Lagstiftning och praxis. Roks.

I detta ärende har ordförande Jenny Westerstrand beslutat. Elin Hedén, Linda Lotare, Beatrice Törnbom, Maja Ahrman och Elin Lindsmyr har varit föredragande.

Stockholm den 2020-11-13

Jenny Westerstrand
Ordförande Roks